

UN TEZAU DE MONEDE THASIENE DESCOPERIT LA ȚIGĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN *

CORNELIU BELDIMAN

Comuna Țigănești este situată în jud. Teleorman, pe valea râului Vedea, la 8 km sud de municipiul Alexandria. În luna mai a anului 1981, locuitorul Gheorghe Ologeanu din comună, cu prilejul unor lucrări agricole efectuate în locul numit „La deal”, aflat la circa 1 km sud-est de localitate, a descoperit, la baza unui mic promontoriu al terasei superioare de pe malul stîng al Vedei, un vas de bronz ce conținea monede antice; în jurul acestuia se aflau, împrăștiate pe o rază de cîteva metri alte monede, făcînd parte din același depozit. Din informațiile culese de la descoperitor rezultă că recipientul și monedele, îngropate la mică adîncime (circa 0,30—0,50 m) au fost scoase la suprafață prin arăturile adînci executate în locul respectiv cu mijloace mecanizate. Recuperarea întregului tezaur este asigurată de faptul că majoritatea pieselor au fost găsite în interiorul vasului. El cuprindea un număr de circa 40 tetradrahme emise de orașul Thasos. Vasul de bronz și patru monede, primite de semnatarul acestor rînduri de la Mircea Bilțan din București, au fost depuse la Cabinetul numismatic al Institutului de Arheologie din București. Restul monedelor, al căror număr exact nu a putut fi determinat, au rămas la Gh. Ologeanu, care a afirmat că sînt identice cu cele patru deja amintite, nefiînd însă văzute de mine; ulterior, ele s-au împrăștiat la diferiți colecționari. Informația potrivit căreia pe locul „La deal” au apărut fragmente ceramice antice rămîne să fie verificată, pentru a se stabili dacă există o legătură între depozitul monetar și punctul arheologic de aici¹.

Obiectul lucrării de față îl constituie piesele păstrate din tezaurul de la Țigănești, respectiv vasul metalic și patru tetradrahme thasiene.

Vasul de bronz în care au fost depozitate monedele este o cană, puternic deformată în urma scoaterii fortuite la suprafață (fig. 1/1); presiunea roții tractorului a dus la fisurarea pereților săi, ca și la îndoirea și desprinderea unei bune părți a buzei, din care se păstrează actualmente un singur fragment, pliat spre interior. Reconstituirea grafică a acestuia (fig. 1/2) a fost făcută pe baza detaliilor morfologice păstrate și a analogiilor cunoscute, astfel putîndu-i-se preciza și dimensiunile exacte. Cana, modelată prin forjare la cald din tablă de bronz, de culoare brun-verzuie cu patină bună pe mare parte a suprafeței, are corpul bitronconic cu pereții ușor arcuiți spre exterior, umăr unghiular, buză ușor bombată în-

doită în unghi drept; pe buză se află două linii orizontale gravate, o a treia fiind plasată pe git. Fundul plat prezintă trei nervuri concentrice, cu secțiune rectangulară, iar în centru o mică alveolă circulară. Toarta n-a fost semnalată la locul descoperirii, fiind probabil pierdută din vechime. Vasul aparține tipului de cană-*oenochoe* cu o toartă, așa cum o dovedesc piesele similare morfologic la care toarta (sau urmele vizibile clar ale fixării ei) s-a păstrat. Datorită deformărilor suferite, pe corpul recipientului în discuție nu se poate observa locul torții; descoperirile de torți izolate de la vase de bronz antice sînt relativ frecvente, ceea ce denotă că sudarea nu era, în multe cazuri, prea durabilă.

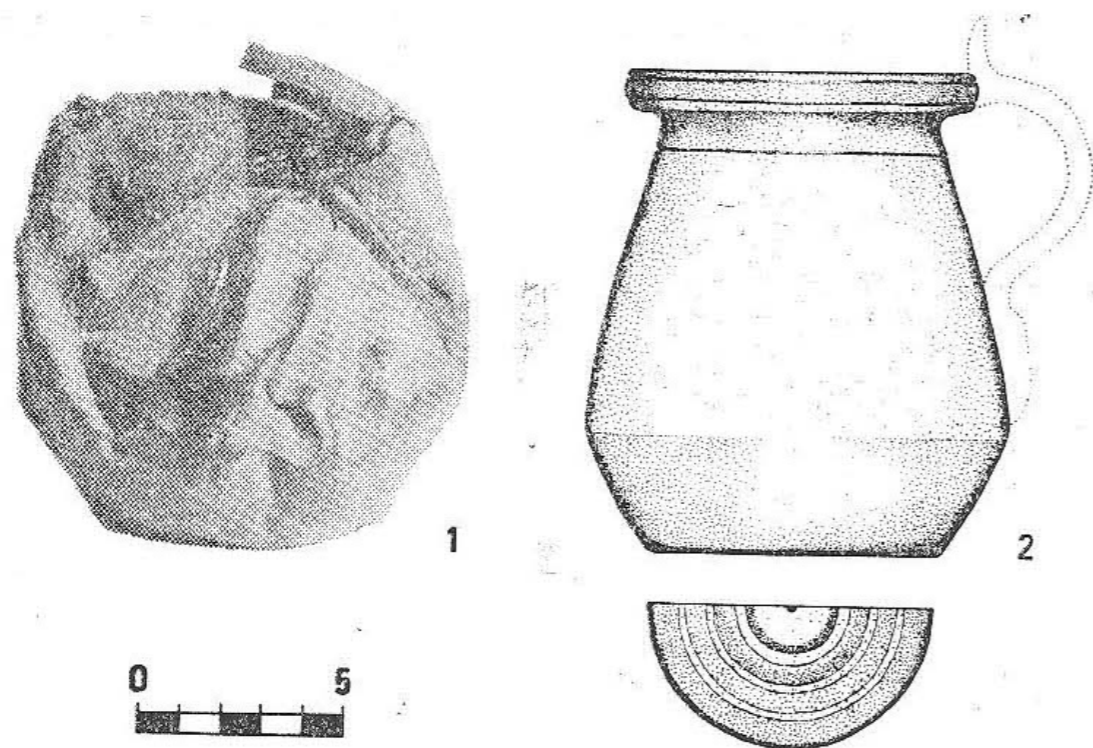

Fig. 1. Țigănești: 1 cana de bronz (foto); 2 cana de bronz (reconstituire).

Dimensiuni-inălțime: 11,7 cm; diametrul gurii: 8,5 cm; diametrul maxim: 10,5 cm; diametrul fundului: 7 cm; grosimea pereților: 0,1 cm.

Cana de bronz de la Țigănești face parte din categoria produselor italice de serie, relativ simple, fără pretenții tehnice sau artistice, de strict caracter utilitar, respectiv pentru băut vin. Acest tip de recipient, ieșit din atelierele campaniene, a cunoscut, ca și restul produselor torenților italice, o largă răspindire, de pe coastele Atlanticului și din nordul Europei pînă în valea Donului; el este databil larg între sfîrșitul sec. II î.e.n. și I e.n. Pe teritoriul Daciei se cunosc pînă în prezent cinci exemplare de acest fel (sec. I î.e.n.) la care se adaugă cel examinat cu prilejul de față².

DESCRIEREA MONEDELOR

1. Av. Capul lui Dionysos spre dr., cu cunună de iederă, avînd trei frunze în sus și două în jos; deasupra frunții două rozete formate din nouă puncte (st.) și șapte puncte (dr.); părul, strîns pe frunte într-o bandă lată, este redat la spate printr-un coc torsadat, îndoit semicircular cu vârful în jos și cu trei bucle lungi pe ceafă. Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΘΑΣΙΩΝ; Herakles nud, în picioare din față, cu capul spre st., se sprijină cu dr. pe măciucă; pe piept, umărul și brațul st. rezemat în șold poartă pielea leului din Nemea; linia solului nefigurată; între măciucă și piciorul dr. sigla M (fig. 2/1).
AR \times 16,82 g; 31,5 mm.
2. Av. Idem cu av. 1, dar reprezentarea zeului cu trăsături disproporționate; rozete formate din cîte șapte puncte, cocul în centru cu un punct, două bucle pe ceafă. Rv. Idem cu rv. 1, dar flanul ușor deșcentrat; în interiorul ultimului O de la ΣΩΤΗΡΟΣ o hastă oblică; linia solului figurată, sub pielea leului o linie scurtă (|) iar sub piciorul dr. al zeului un punct; sigla M (fig. 2/2).
AR \times 16,87 g; 31 mm.
3. Av. Idem cu av. 2, dar cocul fără punct și trei bucle pe ceafă. Rv. Idem cu rv. 2, dar flanul bine centrat; sub pielea leului o linie scurtă (|), în fața piciorului dr. al zeului un punct, călcîiul marcat printr-un punct; sigla M (fig. 2/3).
AR \uparrow 16,77 g; 32 mm.
4. Av. Idem cu av. 2, dar trăsăturile zeului mult barbarizate, cocul fără punct. Rv. Idem cu rv. 2, dar linii mai regulate, flanul bine centrat, legenda cu litere de formă diferită; sigla M fără capete globulate (fig. 2/4).
AR \times 16,60 g; 32,5 mm.

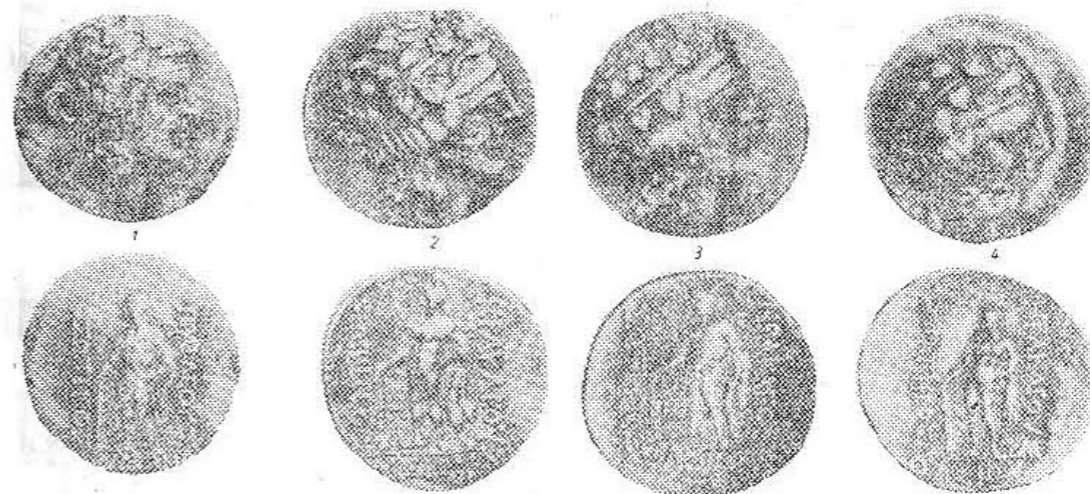

Fig. 2. Țigănești: 1-4 tetradrahme thasiene din tezaurul monetar.

Monedele recuperate din tezaur sînt tetradrahme ale crașului Thasos, de tipul Dionysos-Herakles, emise după sistemul monetar attic³, dintr-un argint de bună calitate. Piesa nr. 1 este plată, iar piesele nr. 2-4 sînt scyphate (av. bombat); toate au flanul circular. Starea de conservare este bună; cu deosebire pe av. se observă urme de tocire, datorate folosirii unor ștanțe uzate. Aspectul general indică o scurtă perioadă

de circulație. Sub raportul execuției artistice se remarcă piesa nr. 1; reprezentările de pe av. și rv., ca și legenda, sînt redată cu o acuratețe similară celei din cazul unei tetradrahme maronitane originale din tezaurul de la Cuceu (jud. Sălaj)⁴. Acest fapt îngăduie afirmația că piesa nr. 1 face parte din emisiunile thasiene originale. Restul pieselor sînt imitații din primele serii, apropiate de original sau purtînd reprezentări mai mult sau mai puțin stilizate. Capul lui Dionysos este redat cu trăsături dure, barbarizate, uneori caricaturale (cazul piesei nr. 4) iar Herakles are linii accentuate ce figurează musculatura. Stanțele sînt deosebite, atît pentru av., cît și pentru rv. Legenda este corectă la toate piesele și redată prin

litere cu capetele globulate. Siglele *M* și *M̄* au de asemenea capete globulate, cu excepția celei de pe piesa nr. 4; rv. acesteia este identic cu al uneia din monedele tezaurului de la Petrindu (jud. Sălaj)⁵ denotînd folosirea aceleiași stanțe.

Tezaurul de la Țigănești sporește la 11 numărul descoperirilor monetare sau de podoabe din Dacia depozitate în recipiente de bronz (ele însele prețioase în epocă) și databile în sec. I î.e.n.⁶ (fig. 3).

A	B			C						
	1	2	3	1	2	3	4	5	6	7
BOBAIA	●				●	●	●			
PESCARI	●				●	●				
ȚIGĂNEȘTI	●						●			
DUNĂRENI	●								●	
CERBĂL	●								●	●
LUPU	●									●
BUCUREȘTI		●					●			●
CUCEU			●	●			●	●	●	
POROSCHIA			●				●		●	
DESA			●						●	
HUNEDOARA			●							●

Fig. 3. Tezaure monetare și cu obiecte de podoabă depuse în vase de bronz descoperite în Dacia preromană—tabel sinoptic: A Localitatea; B Tipul vasului: 1 cană; 2 situla; 3 nedeterminat; C Structură; 1 monede Paionia; 2 Apolonia; 3 Dyrhachium; 4 Thasos; 5 Maroneia; 6 Denari romani republicani; 7 Podoabe.

Potrivit opiniei exprimate de cercetătoarea bulgară G. Katarova, acceptată și în literatura de specialitate de la noi, emiterea tetradrahmelor cu siglele *M* și *M̄* se plasează în deceniul al doilea al sec. I î.e.n.⁷ Sub raportul tipurilor portretistice ale av., aceste monede aparțin celei mai bogate și variate emisiuni thasiene, cunoscînd o largă difuziune în nordul Peninsulei Balcanice și în Dacia, definind un aspect caracteristic al circulației monetare nord-dunărene. Un mare număr de imitații, ce reprezintă diferite stadii de barbarizare, a fost executat după ele în Tracia. Realizate din argint cu titlu ridicat și avînd greutate constantă, aceste emisiuni sînt puse în legătură cu perioada de maximă înflorire a monetăriei thasiene din a doua perioadă de batere (tetradrahme de stil nou) cînd insula, sub protecția Romei, își intensifică activitatea monetară în conexiune directă cu războaiele purtate de Cernelius Sylla împotriva lui Mithridates VI Eupator, regele Pontului⁸.

În prezent, din Dacia se cunosc circa 170 descoperiri monetare cu piese thasiene, dintre care circa 100 sînt tezaure. Ele se grupează în două zone: 1) regiunea centrală a Munteniei, pe cursurile rîurilor Dimbovița, Argeș, Vedea; 2) Transilvania, pe cursul superior și mijlociu al Muresului, Tîrnave, Oltul superior și cele două Someșuri. Aceste zone coincid cu aria de răspîndire a monedelor autohtone de tip Virteju-București, Aiud-Cugir, Rădulești-Hunedoara și Petelea, ce au permis delimitarea teritoriului unor uniuni tribale geto-dacice. Tetradrahmele thasiene, ca și cele ale provinciei Macedonia Prima indică același lucru, chiar dacă sporadic se găsește și în regiunile limitrofe⁹.

În bazinul Vedei sînt înregistrate 16 descoperiri de tetradrahme emise de orașul Thasos, dintre care 12 tezaure¹⁰. Unul din principalele drumuri comerciale antice ale Munteniei urma valca acestui rîu, unînd vadul Dunării de la Zimnicea (prin pasul Bran sau pe cursul Oltului) cu Transilvania. În acest sens pledează atît descoperirile monetare diverse¹¹, cît și așezările depistate¹², dovedind existența unor comunități geto-dacice prospere, întreținînd legături economice intense și constante cu lumea tracică sud-dunăreană și bazinul egeean. În ceea ce privește căile pătrunderii tetradrahmelor thasiene (ca și a altor tipuri de monede) în Dacia secolului I î.e.n., în afara relațiilor de schimb obișnuite, trebuie luată în considerare și posibilitatea dobîndirii lor ca *spolia*, în urma raidurilor din timpul lui Burebista în Tracia, Macedonia și spre regiunile ilirice sau ca stipendii plătite de populațiile din regiunile amintite pentru asigurarea păcii sau protecție¹³.

Tezaurul monetar în vas de bronz de la Țigănești se poate data în prima jumătate sau spre mijlocul sec. I î.e.n., fiind îngropat probabil cu prilejul frămîntărilor interne din pericada lui Burebista¹⁴.

NOTE

* Comunicare la Al V-lea simpozion național de numismatică, Deva, mai 1988.

¹ Datele privind condițiile descoperirii mi-au fost furnizate de M. Bițan. Semnalarea tezaurului la B. Mitrea, *Dacia*, N.S., 32, 1988, p. 216, nr. 7; Gh. Poenaru-Bordea, B. Mitrea, *Dacia*, N.S., 33, 1989, p. 260, nr. 4.

² Pentru detalii cf. C. Beldiman, *Thracico-Dacia*, 9, 1988, p. 75 și urm.

³ V. Head, *Historia Nummorum*, Oxford, 1911, p. 265—266; Ch. Sellmann, *Greek Coins*, Londra, 1960, p. 226—227; E. Chirilă, I. Pop, *Apulum*, 7, 1968, 1, p. 157 (bibliografia).

⁴ E. Chirilă, Al. V. Matei, *ActaMP*, 7, 1983, p. 111, 113, pl. XVI.

⁵ E. Chirilă, V. Lucăcel, *ActaMP*, 3, 1979, p. 90, pl. V/25.

⁶ BOBAIA, jud. Hunedoara — D. Popescu, *SCIV*, 14, 1963, 2, p. 456; B. Mitrea, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 606; I. Glodariu, *Reloșii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p. 266, nr. 160; p. 269, nr. 11; p. 278, nr. 31; C. Beldiman, *op. cit.*, p. 77, fig. 3/2; BUCUREȘTI-HERĂȘTRĂU — D. Popescu, *Dacia*, 12—13, 1947—1948, p. 38, 51; CERBĂL, jud. Alba — I. Glodariu, *op. cit.*, p. 235, nr. 8; V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 618; CUCEU, jud. Sălaj — E. Chirilă, Al. V. Matei, *op. cit.*, p. 101 și urm.; DESA, jud. Dolj — I. Glodariu, *op. cit.*, p. 282, nr. 109/c; DUNĂRENI, jud. Dolj — G. Popilian, *Historica*, 1, 1970, p. 53 și urm.; JUD. HUNEDOARA SAU DACIA INTRACARPATICĂ — I. Glodariu, *op. cit.*, p. 241, nr. 36; LUPU, jud. Alba — A. Janitsek, *ActaMN*, 17, 1981, p. 650, pl. I; I. II. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, București, 1986, p. 87—89; V. Moga, *De la Apulum la Alba Iulia. Fortificațiile orașului*, București, 1987, p. 10, fig. 1; C. Beldiman, *op. cit.*, p. 78—79, fig. 3/6; PESCARI, jud. Caraș-Severin — I. Glodariu, *op. cit.*, p. 55—62, 239, nr. 23; p. 272, nr. 60 și 275, nr. 237; C. Beldiman, *op. cit.*, p. 77, fig. 3/3; POROSCHIA, jud. Teleorman — C. Moisil, *CNA*, 17, 1943, p. 157—158; I. Spiru, *SCN*, 3, 1960, p. 553; M. Chițescu, *SCIV*, 16, 1965, 1, p. 169—170; ȚIGĂNEȘTI, jud. Teleorman — C. Beldiman, *op. cit.*, p. 75—77.

⁷ G. Katarova, *Izvestija-Institut*, 27, 1964 p., 151; B. Mitrea, *ED*, 10, 1945, p. 139—140; C. Preda, *SCN*, 2, 1958, p. 389—393; E. Chirilă, G. Mihăescu, *Tezaurul monetar de la*

IOAN MITREA
și VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA

- Căprioru. Contribuții la studiul cronologiei și circulației tetradrahmelor Macedonia Prima și ale insulei Thasos*, Tirgoviste, 1969, p. 26—29; E. Chirilă; I. Pop, *op. cit.*, 157—159; E. Chirilă, V. Lucăcel, *op. cit.*, p. 89 și urm.; E. Chirilă, Al. V. Matei, *op. cit.*, p. 101, 112, nota 6; Idem, *ActaMP*, 8, 1984, p. 147—148; I. Bogdan-Cătăniciu, *SCN*, 6, 1975, p. 177 și urm.; C. Știrbu, C. M. Petolescu, *SCN*, 6, 1975, p. 189 și urm.; C. M. Petolescu, *CN*, 1, 1978, p. 3 și urm.
- ⁸ C. Știrbu, C. M. Petolescu *op. cit.*, p. 192 (cu bibliografia).
- ⁹ C. Preda, Gh. Marinescu, *BSNR*, 131—133, 1983—1985 (1986), p. 54—55; I. Bogdan-Cătăniciu, *op. cit.*, p. 179 și urm. (cu bibliografia).
- ¹⁰ *Ibidem*, loc. cit.; C. Preda, Gh. Marinescu, *op. cit.*, loc. cit.
- ¹¹ B. Mitrea, *op. cit.*, p. 141—150; Idem, *SCN*, 2, 1958, p. 151—173, 182, fig. 6; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 215—247; I. Bogdan-Cătăniciu, *op. cit.*, loc. cit.; M. Chițescu, *SCN*, 7, 1980, p. 54 și urm.
- ¹² I. Spiru, *RevMuz*, 2, 1969, p. 159—161; M. Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, București, 1979, p. 40—82, fig. 2 și 7; p. 182—183, 185.
- ¹³ C. Preda, Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 63—64; N. Conovici, *BSNR*, 131—133, 1983—1985 (1986), p. 82.
- ¹⁴ Mulțumesc lui Eugen Nicolae pentru sprijinul acordat în definitivarea acestei lucrări. Traducerea rezumatului aparține prof. Corina—Mihaela Apostoleanu.

A HOARD OF THASIAN COINS DISCOVERED AT ȚIGĂNEȘTI, TELEORMAN COUNTY

SUMMARY

In May 1984, on the territory of Țigănești village (Teleorman County) there was discovered, accidentally, following some agricultural works, a coin hoard stored in a bronze vessel. There were about 40 tetradrachma uttered in Thasos of which there are four, today, together with the vessel in the Numismatic Collection of the Archaeological Institute in Bucharest. The bronze vessel is a cup for wine (fig. 1/1—2) an Italic serial product proceeding from the workshops in Campania (see in detail C. Beldiman, *Thraco-Dacica*, 9, 1988, 1—2, p. 75 and the following).

The coins are Thasian tetradrachma of Dionysos-Herakles type — number 1 original; number 2—4 early imitations (fig. 2/1—4) dated in the 1st half or to the middle of the 1st century B.C.; the author supposes that the coins have been buried during the events in Dacia, Burebista's period.

This discovery increases the number of coin hoards or with jewels at 11, and all of them stored in bronze vessels (fig. 3) and they come near to those about 100 Preroman Dacian coin hoards including Thasian tetradrachma. These coins penetrated in the North-Danubian regions by intense trade between Geto-Dacians and the populations of the southern part of Balkan Peninsula and Aegean area, as booty, proceeding from the Geto-Dacian attacks in Thracia, Macedonia, the Illyrian regions (*spolia*) or as *stipendia* payed by the populations in these regions to assure peace or protection in the Burebista's period.

LIST OF THE FIGURES

- Fig. 1. Țigănești: bronze cup (1); bronze cup-reconstitution (2).
- Fig. 2. Țigănești: Thasian tetradrachma from the coin hoard (1—4).
- Fig. 3. Coin hoards and with jewels stored in bronze vessels discovered in Preroman Dacia-synoptical table: A Place; B Type of vessel: 1 Cup; 2 Situla; 3 Unknown; C Structure; Coins: 1 Paionia; 2 Apollonia; 3 Dyrrhachium; 4 Thasos; 5 Maroneia; 6 Roman republican denari; 7 Jewels.

Apărut în anul 1968, cu prilejul lucrărilor întreprinse în grădina locuitorului Ion Șt. Boștenaru din Sîmburești, de la început tezaurul a avut o soartă vitregă, din cele aproximativ 4300—4500 exemplare, cite se presupune că au fost, numeroase monede distrugându-se în momentul descoperirii sau împrăștiindu-se printre locuitorii satului, de unde nu au întârziat să ajungă și în alte părți ale țării. Cîteva dintre piesele depozitului au fost amintite încă din anul 1970¹, iar peste cîteva ani, cel mai consistent lot, aflat la muzeul din Pitești, s-a bucurat de o largă și documentată prezentare². Ulterior, un alt mic fragment al tezaurului a fost publicat, însoțit de toate datele tehnice necesare, menționindu-se totodată și alte 25 de monede, pe atunci păstrate în colecția Institutului Pedagogic din Bacău³. De fapt, la instituția pomenită, numărul pieselor provenite din acest mare depozit a fost mult mai ridicat, atingînd 96 exemplare. Toate monedele, foste în posesia Institutului Pedagogic Bacău, au ajuns astăzi la muzeul din Pitești. Întrucît toate aceste informații pot provoca unele neînțelegeri, socotim necesară o recapitulare a situației: la muzeul din Pitești se aflau inițial 4030 exemplare⁴; în colecția prof. Ioan Ciucă din Sîmburești erau alte 16 monede⁵; la Institutul Pedagogic Bacău au fost 96 piese, iar altele 6 s-au găsit în colecția prof. Traian Cantemir, de asemenea, din Bacău⁶. Deci, monedele tezaurului de la Sîmburești, despre care avem astăzi știri sigure, sînt în număr de 4148. Din păcate, în afară de cele 16 ex. publicate de către Bucur Mitrea⁷, marea masă a descoperirii nu a beneficiat încă de o editare adecvată, care să conțină toate datele tehnice absolut necesare⁸. Iată de ce, acum punem la dispoziția cercetării o altă parte din această descoperire, ceea ce va contribui într-o măsură sporită la o mai bună cunoaștere a tezaurului de la Sîmburești. Noul lot monetar, pe care-l punem acum în circuitul științific, este constituit din cele 96 ex., foste la Institutul Pedagogic Bacău, la care se adaugă celelalte 6, aflate în colecția Traian Cantemir, ceea ce reprezintă un total de 102 piese⁹. Ținînd seama de cele 4030 ex. publicate în 1975¹⁰, ca și de cele editate în anul 1981¹¹ — pe care le considerăm loturile I, respectiv II, ale tezaurului Sîmburești —, monedele pe care le prezentăm de această dată considerăm că alcătuiesc un al III-lea lot.

Cele 102 monede, publicate acum, au următoarea structură: 1 Antonius Pius (0,98%), 39 Septimius Severus (38,24%), 5 Caracalla